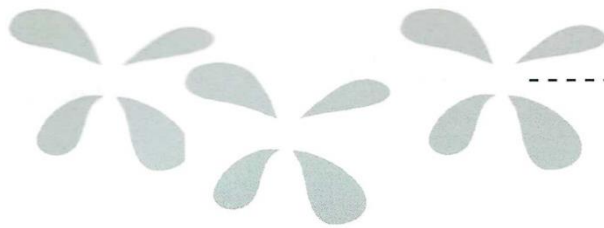

ב.א.ה.

בטאון מערכת החינוך העל-יסודי בת"א-יפו

יולי 2006, תשס"ו, גליון מס' 12

החינוך בישראל; קווים מנחים לתכנון לעשור הבא

מאת: רמי הוכמן

רמי הוכמן שימש בשש עשרה השנים האחרונות ראש אגף החינוך והרווחה בעיריית הרצליה, סמנכ"ל וראש מינהל החינוך, התרבות והספורט בעיריית חולון ומנהל מינהל החינוך, התרבות והספורט בעיריית תל-אביב-יפו. במקביל הוא מלמד בבית-הספר לחינוך במחלקה להכשרת מורים לבתי-הספר העל-יסודיים באוניברסיטה העברית בירושלים.

רקע

ישראל הינה מדינה ענייה במשאבים טבעיים. יתרונה היחסי נגזר ויגזר מן ההון האנושי-אינטלקטואלי שלה הנותן ביטוי לסך הידע, החכמה, היכולות והמומחיות המקנים ליחיד, לארגון, לקהילה ולמדינה עדיפות על-פני אחרים. הון זה הוא המנבא המשמעותי של פוטנציאל הצמיחה של המדינה בעתיד.

לחינוך ולהשכלה חשיבות מכרעת לפיתוח ולטיפוח הון אנושי-אינטלקטואלי. על מערכת החינוך להקנות ידע, מיומנויות וכלים, ערכים ותפיסות עולם, ולבסס זהות אישית וקבוצית איתנה של תושבי המדינה. על המערכת לאפשר שילובם וקידומם של פרטים, קבוצות וחברות מתוך מחויבות ואחריות כוללת לעתיד המדינה ולחוסנה החברתי-כלכלי.

אף שמערכות חינוך מתקדמות חייבות להיות בראש סדר העדיפויות של החברה, להתעדכן תדיר ולעמוד במבחן תוצאה מתמיד, דומה שלא זה המצב בישראל. בפועל ניתן לראות כי לאורך שנים סובלת מערכת החינוך בישראל מקיצוצים משמעותיים הפוגעים בליבת העשייה, מתדמית נמוכה של מקצועות ההוראה והחינוך, מהישגים נמוכים בקנה מידה השוואתי, ממשבר ערכי מתמשך ומפערים בלתי-נסבלים המאיימים על המרקם החברתי העדין של החברה הישראלית. עניינו של מסמך זה בפריסת קווים מנחים לתכנון החינוך בישראל לעשור הקרוב, כמנוף ליצירת חברה מובילה בקנה מידה עולמי: בחוסנה החברתי-כלכלי, בערכיה ובאיכות חיי תושביה.

תפקיד מערכת החינוך בישראל

תפקידה המשמעותי ביותר של מערכת החינוך הוא להצמיח בני-אדם ולחנכם, מתוך אחריות לעתיד החברה. מעגלי החינוך צריכים לכלול שלושה מישורים לפחות, שבהם יתאפיין הבוגר: **רגישות** - בוגר אנושי, סבלן וסובלני, בעל יכולת הקשבה, פתוח, גמיש, נכון לעזור לזולתו.

תבונה - בוגר בעל יכולות אינטלקטואליות, מסוגל להוסיף תובנות על הידע הקיים, יודע לאתר ידע נחוץ בעיתוי מתאים,

לבסס חשיבה על ידע וניסיון נצברים, לנקוט עמדה, לקבל החלטה מושכלת ולפעול.

חברתיות - בוגר המשתלב בחברה, בעל רצון ויכולת להוביל ולהשפיע, להיות שותף פעיל בעשייה ולשאת באחריות לתוצאות.

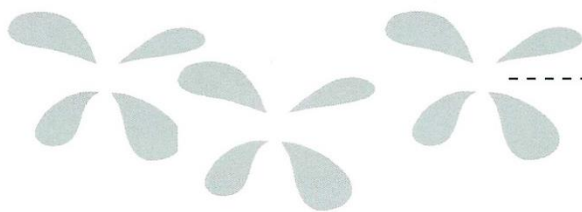
חזון מערכת החינוך בישראל

החזון הינו הצהרה מערכתית של נותן השירות על מחויבותו ללקוחותיו, בבחינת האידיאל ומשאת הנפש של העומדים בראש הארגון, או לחילופין "כוכב הצפון" שלפיו מנווטת המערכת. על החזון לספק משמעות, לעורר מוטיבציה, לאפשר גדילה וצמיחה, להיות רחב ומקיף ולהיות קליט ומובן לאנשי המקצוע ולקהל הרחב.

החזון המוצע למערכת החינוך בישראל הינו:

מערכת חינוך, תרבות, קהילה, פנאי וספורט מובילה ברמה בין-לאומית בדמות בוגריה, בהישגיה המוכחים, במגוון אפשרויותיה, בגישתה האיכותית והשירותית ובחתימה מתמדת למצוינות.

כיוון שהאדם הוא **מכלול מורכב** של הוויות, תפקידים ותפקודים, על מערכת החינוך להיות כוללת ולעסוק לא רק ב"חינוך פורמלי" המבוצע בשעות היום, אלא לראות את **החינוך במובנו הרחב** הכולל גם תרבות ופנאי, קהילה וספורט. על **ההובלה** לבוא לידי ביטוי בקביעת סדר יום מקצועי, ביוזמות ובחידושים ובהכרה של שותפי העשייה, בארץ ומחוצה לה, כי מתקיים דגם הראוי לחיקוי. בעידן הגלובליזציה אין משמעות להובלה אם איננה ברמה בין-לאומית. **על מערכת החינוך להכשיר את בוגריה להתמודדות בעולם דינאמי ומשתנה תדיר.** עליה לשים דגש על איכות תוצרים, קרי: גישה שירותית שביטויה בעמידה במפרט ובקשב לדרשות הלקוח. מחובתה לספק **מגוון אפשרויות** ללקוחותיה תוך קביעת ספי מינימום מחייבים, ובה בעת לאפשר שונות וייחודיות לחפצים בכך, מעבר לספים אלה. מצוינות בכל תחומי העשייה - תמיד, תהיה קו ההיכר של התרבות הארגונית. תקנון

לימודיים גבוהים של התלמידים תוך מתן דגש לפיתוח כישורי חשיבה יצירתית ויזמית. את הבוגרים יש לחנך לנקוט עמדה ולפעול תוך הפנמת ערכי מוסר המאפיינים בן אנוש.

החינוך הינו אתגר ומטלה משותפים לרשויות, להורים ולילדים

תהליך חינוכי שלם יתרחש רק אם יכלול את כל שותפי העשייה: **הרשויות** - על המדינה, על הרשויות המקומיות ורשתות החינוך ועל המוסד החינוכי (ובכלל זה מנהליו וצוותו) להבטיח תנאים הולמים וראויים בסטנדרטים בין-לאומיים. זאת:

- א. **ברמה האנושית** (אנשי חינוך מהמעלה הראשונה).
- ב. **ברמה הפיסית** (מבנים הולמים המשלבים תפיסה פדגוגית המתורגמת לתכנון פיסי, נגישות, ציוד חדשני).
- ג. **באקלים חברתי** ראוי (סביבה מוגנת, שקטה, חמה ונוחה, אווירת לימודים, גבולות).

ההורים - עליהם להיות שותפים מלאים בחינוכו של ילדם. לקיחת חלק בחיי התלמיד פירושה להיות זמין לילד, מעורה בחייו, מעורב בתהליך החינוך ומצוי בקשר שוטף עם מחנכיו. המשמעות הינה לקיחת אחריות לקורה לילד בבית ומחוצה לו, תוך הצבת גבולות ברורים.

התלמיד - עליו להפנים כי המערכת כולה מזמנת לו אפשרויות הצלחה, אך יש גבולות ודרישות בסיסיות שעליו לעמוד בהן כדי לממש את הפוטנציאל הגלום בו, זאת תוך אחריות מלאה לחייו ולעתידו.

האינטראקציה בין שלושת המרכיבים שלעיל היא המאפשרת את תהליך החינוך. הם מרכז הצמיחה המהווה מקור לשיח מתמיד שמוקדו: הילד - בוגר מערכת החינוך, המורה המחנך והמוסד החינוכי.

יחסי הגומלין: משרד החינוך התרבות והספורט - הרשויות המקומיות / רשתות החינוך

חוק לימוד חובה התש"ט (1949) קובע כי "קיום מוסדות חינוך רשמיים יהא מוטל על המדינה ועל אותה רשות במשותף", אך אין הוא מפרט מהם התנאים לשותפות זו. בפועל מאופיינת המערכת בכפילויות הגזולות תקורות, שיכולות להיות מנותבות לעשייה חינוכית, ובסרבול. על מערכת החינוך להתאים עצמה למציאות הדינאמית ולהתבסס על מערכת גומלין המסגלת קווים מנחים כלליים:

משרד החינוך התרבות והספורט כמטה כללי, יקבע את מדיניות החינוך, את מטרותיו ואת יעדי ברמה של אינטרסים לאומיים

ומדידה, שקיפות, למידה ארגונית ופעולות מתקנות יהוו אבן יסוד למערכת שמבחינה היה ויהיה **הישגים מוכחים**.

דמות המחנך ודמות הבוגר העתידיים

הגדרת דמותם של המחנך ושל הבוגר של המערכת הכרחית בבחינת "דע מאין באת ולאן אתה הולך". הנחתנו היא כי רק מחנך שניחן בתכונות שיוגדרו להלן, ישכיל להנחילן לתלמידיו. מרכיבי דמות המחנך ודמות הבוגר העתידיים יכללו: **רגישות, תובנות וכישורים חברתיים**. מהם ייגזרו כיוונים ומגמות, תכנים ומסגרות.

דמות המחנך ודמות בוגרי החינוך המוצעת למערכת החינוך בישראל הינה:

בני-אדם, אזרחי המדינה היהודית-דמוקרטית, מעורבים ומשפיעים בחברה הישראלית, מכירים את מורשתם ואת מורשת זולתם ומשתלבים בעולם.

על מחנכי מערכת החינוך ועל בוגריה להיות בני-אדם בעלי נשמה יתרה, היודעים לקבל ולכבד כל מי שנברא בצלם ללא הבדל דת, גזע, מין או לאום, לרבות הזר והשונה (מענטש-באידיש).

כאזרחי המדינה היהודית-דמוקרטית עליהם להיות מעורבים ומשפיעים בחברה הישראלית, מי שמכירים בייחודיות מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית על המורכבות, הקשיים והאתגרים שהגדרה זו מציבה, רוצים לפעול כאזרחים פעילים המשפיעים ומושפעים, ולפיכך רוצים להיות שותפים בהתוויית הכיוון והדרך.

עליהם להכיר את מורשתם ואת מורשת זולתם שכן "עם שאינו מכיר את עברו, ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל" (יגאל אלון). כך לגבי מורשתנו וכך לגבי מורשת שכנינו.

על מחנכי מערכת החינוך ובוגריה להיות מאופיינים בסקרנות, בגישה יצירתית להתמודדות עם אתגרים, בגמישות, בפתיחות, בחדשנות, בראייה רחבת ממד, בהשקפת עולם ערכית, בזהות אישית וקיבוצית איתנה, ברגישות בין-אישית, ביכולת הבחנה בין עיקר לטפל ובכלים ובמיומנויות לאתר ידע נחוץ ולעשות בו שימוש.

מחויבות מערכת החינוך

כדי לחנך בוגר כאדם, כאינטלקטואל וכאזרח מחויב, על מערכת החינוך לאפשר לתלמידיה יכולת לרכוש השכלה ודעת, מיומנויות וכלים שיאפשרו תפקוד בחברה והשתלבות ב"כפר הגלובלי" ובתהליכי גלובליזציה. עליה לחתור לרמת לימוד גבוהה ולהישגים